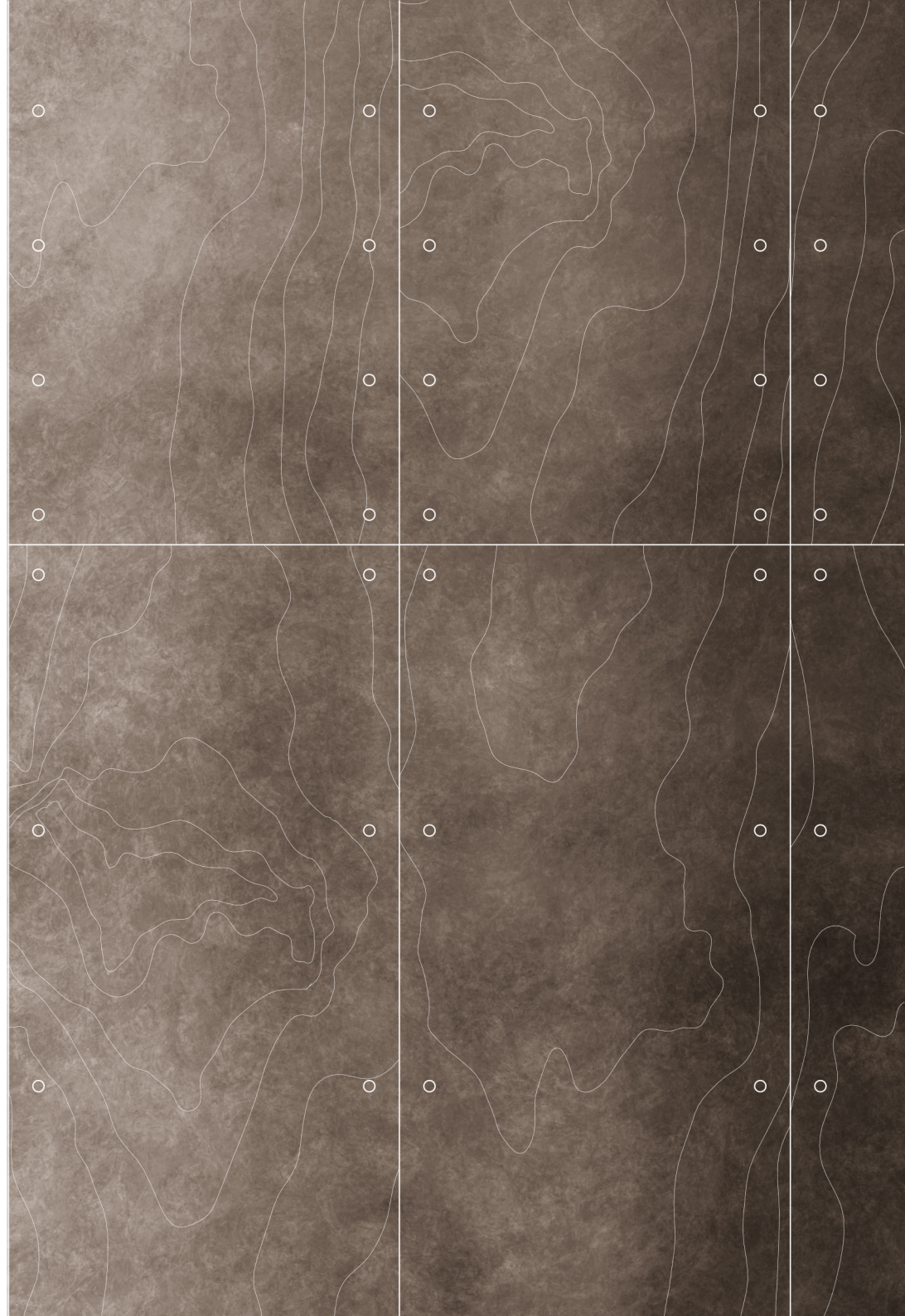

Konstruktív Redukció

Kaknics Péter
Zacher Bendegúz

konzulens:
Vasáros Zsolt DLA

tdk 2020

Konstruktív Redukció

Térkorrekció Barnag két templomára

A Balaton-felvidéki Barnag a fontosabb útvonalaktól távolabb kevésbé számít jelentős településnek. Az öregedés és az elnéptelenedés épp ugyanúgy sújtják, mint a vidéki települések zömét. Talán csak a szűk összképből kiemelkedő két templom adhat okot számottevőbb figyelemre. A szóbeszéd szerint úgy hetven éve még lánccal választották szét az egyutcás falu katolikus és református részét, melyek templomai a falu két végébe gyűjtötték a felekezetek hívőit. Mára ez az erőteljes identitást is kifejező vallási különbözőség elvesztette jelentőségét. A templomok gyülekezetének száma megcsappant, a terek nagy része inkább csak emlékeztethet a valamikori használatra. A falu jelenkori megítélésében, helyzetének újragondolásában fontos szerepe van a templomoknak, azok használata és tereinek újbóli megtöltése fontos felvetés. Egy szakrális épület tereit érintő átalakítás azonban komoly kérdéseket vet fel.

Nyugat-Európában már számos példa született megüresedett templomterek átdolgozására. Ezek közt található sörfőzde

Haarlemben, városi könyvtár Vughtban, de Spanyolországban gördeszkapálya is épült. Magyarországon ehhez hasonló átalakítás még nem fordult elő, melynek egyik fő oka a beavatkozás deszakralizáló jellegéből fakadhat. Egy település temploma a közösség múltjához, kultúrájához erősen kötődik, transzcendenshez fűződő viszonyát hordozza. Épp ezért nehezen elvitatható az a mély berögződés, miszerint egy felszentelt épületnek – a tartalom bármilyen változása ellenére is – érinthetetlennek kell maradnia. A kollektív értékítélet szerint minden templom tabu.

A másik fő ok, amely útját állhatja a falusi templomok funkcionális átalakításának, a település léptékéből származik. Az ünnepélyes liturgia és az egyházi narratíva olyan léptékű teret és épületet eredményezett, amely önkéntelenül is kitűnik az egyébként is fogyatkozó népességű falu összképéből. A kivétel nélkül városi környezetben megvalósult külföldi példák ezért nem tekinthetők mintának a vidék helyzetében, mert bármilyen átalakításra kerülne is sor, a bekerülő új közfunkciót a falu a mérete okán nem volna képes sem kiszolgálni, sem használni.

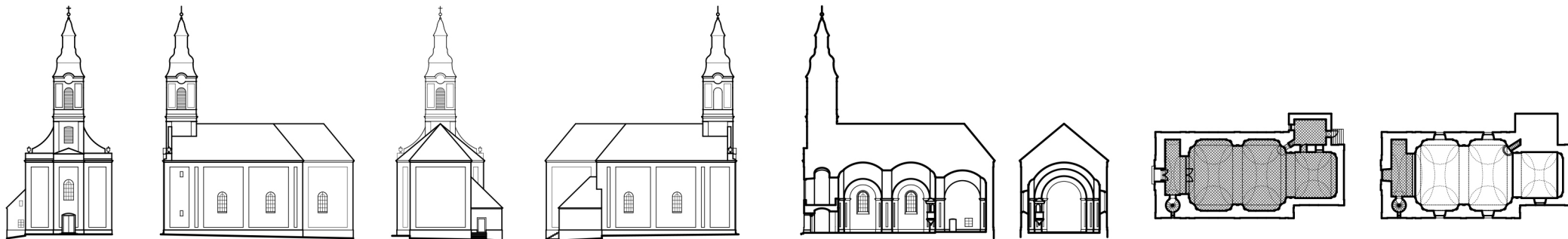
Ezek alapján tehát kijelenthető, hogy Barnagon a templom templom kell maradjon.

A leírt kérdéskör ugyanakkor korántsem egyedi jelenség. Ahogy általános tendencia a falvakból való elvándorlás, az urbanizáció és az egyházak társadalmi térvesztése, éppúgy számtalan vidéki község küzd a templomok és gyülekezetek életben tartásáért Kelet-Közép-Európa szerte. Ennek tudatában pedig a téma nem egy kihasználatlan tér újragondolásaként értelmezendő, hanem egyetemesebb szinten a több száz éves templomok XXI. századi helyzetének problematikájaként érthető meg.

Az ilyen templomterek működésének lényegi részét vizsgálva, azaz a tér pszichológiája felől közelítve hamar szembetűnik az az ellentmondás, amely a szakrális esemény díszes helyszíne és az azt ünneplők száma között feszül. A kevés látogatótól pangó belső terek kimerült ünnepélyességet sugallnak, túlzó megformáltságuk hiábavalósága pedig demoralizálóan hat a hit személyes megélésében. Egy a gyülekezet méretéhez igazított tér képes lehet elvonatkoztatni a fogyatkozás csüggesztő tényétől, és rá tud fókuszálni a hit lényegi üzenetére. Vagyis elképzelhető olyan beavatkozás, amely a túlméretezett templomtér korrekciójával egy új, valós igényeknek megfelelő, személyesebb imateret teremti; egyfajta konstruktív szándéktól vezérelt redukciót igényel.

helyszínrajz

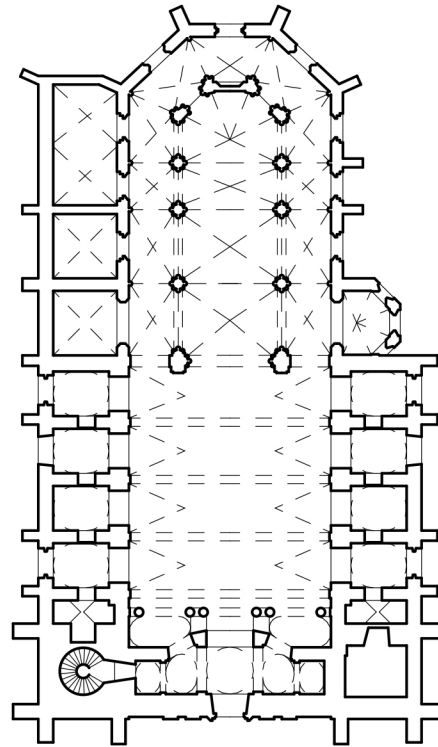

Római katolikus templom

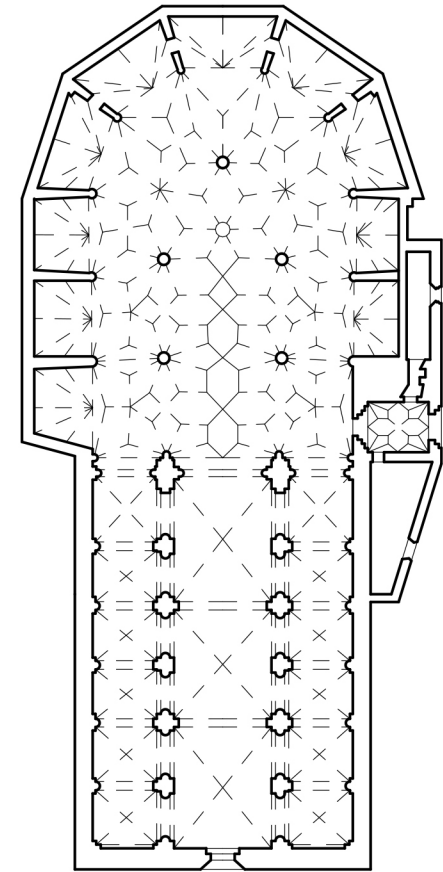

Református templom

Az általános értelemben vett szakrális tér ilyen változása már egy nagyobb ívű folyamatba illeszkedik. A templomterek történeti fejlődésében jól elkülöníthetők egyes szakaszok, amelyek a társadalom, a technika és a művészet előrehaladása következtében a terek struktúráján érzékelhetők (látszódnak meg). Az új igényekre sok esetben a meglévő templom részleges átépítésével vagy kiegészítésével válaszoltak, melynek eredményeképp egy rétegzett téri együttes jött létre. Ilyen átalakulás következtében nyerte el a salzburgi ferences templom a ma ismert formáját, melyben a városi előljárók részére a késő-román kori hosszházat egy gótikus, csarnokszerkezetű szentélyfejjel nyújtották meg. Hazai példát nézve hasonló átépítésen esett át a pesti Belvárosi Plébániatemplom, melynek leromlott állapotú román kori hosszházát a barokk korban szélesítették ki a városi polgárság gyarapodásának megfelelően.

*Belvárosi Plébániatemplom,
Budapest*

*Ferences templom,
Salzburg*

Az említett példákra tekintettel úgy tűnik, hogy a templomépitészet mindenkor a társadalom és a hitélet viszonyának alakulására reagált. Ennek eredményeképp a XIX. század második feléig egy augmentatív folyamatban foglalható össze a templomterek általános fejlődése. Ugyanakkor a történeti épületek jelentéstartalmának felelősödésével az addig épült templomok a XX. századra tárgyi értékké váltak, ami máig konzerválta a működésüket, és elhatárolta azokat a lényegi átalakításoktól. Ilyen szempontból adhat érdekes kitekintést Köln XX. századi újjáépítése.

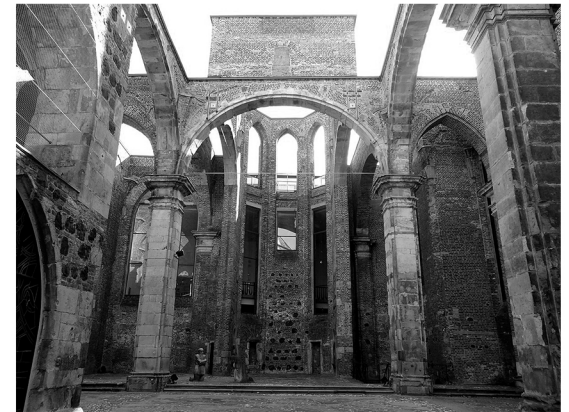
A második világháború pusztításait követően a középkori templomairól ismert város szinte a földdel vált egyenlővé. A világegés következtében kialakult tabula rasa szituáció azonban lehetőséget nyitott a társadalom és a hitélet modernkori viszonyának újraértékelésére. Ennek értelmében a város újjáépítése során a valós károk, a jelentőség és a használati igény szerint döntöttek az egyes templomromok sorsáról. Akadtak ezek közt olyanok, amelyeket építészeti vagy történeti

értéke miatt egy az egyben visszaépítettek (St. Maria im Kapitol), de akadt olyan is, amelyet tetőzet nélkül, mementóként konzerváltak (St. Alban). Az emlékezés különleges építészeti példája a St. Kolumba templom romjain épített Madonna in den Trümmern. A Gottfried Böhm által tervezett templom az elpusztult gótikus katedrális egy megmaradt szobra köré szerveződik, melyet a korábbi főhajó egy részére redukálja az egykori templom belső terét

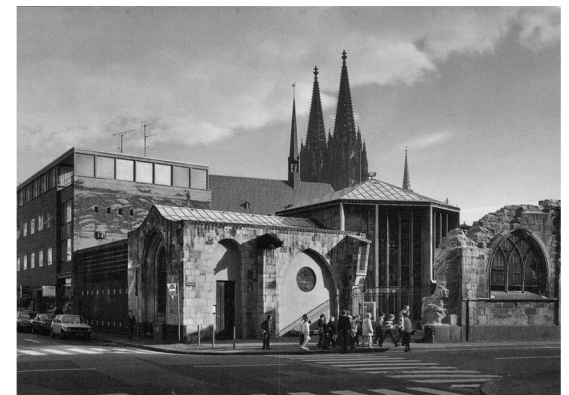
A kitekintés lényegi tanulsága, hogy a történeti templomok működése és szerepe már megérett az átgondolásra, éppúgy vidéken, mint városban. Így az értő redukció egy releváns és a hitélet szempontjából autentikus, új szakasza lehet a templomtér fejlődésének..

St. Maria im Kapitol, Köln

St. Alban, Köln

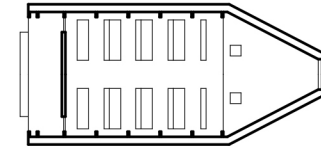
Madonna in den Trümmern, Köln

A reduktív beavatkozás, lényegét tekintve léptékváltás, amely szükségszerűen eszköz-tárváltozást is von maga után. A funkció koncentrációjából következően a liturgia és a hívők igényének kivonatát kell tartalmaznia, de azok minden nélkülözhetetlen elemével.

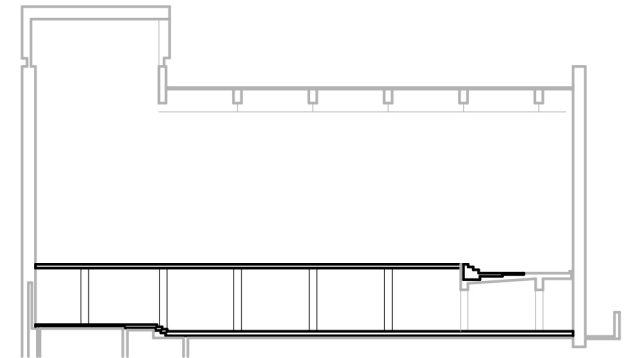
Bernardo Bader salgenreutei kápolnája a legalapvetőbb katolikus hosszházas templomképlet kompakt megfogalmazása. Ennek okán mai megjelenése ellenére kevésbé tűnik kortárs téralakításnak, mint inkább egy tradíció egyszerű bemutatásának. A látszó gerendakeretek és a szűkülő oltártér finoman utalnak a templom archetipikus képre, miközben a harang és a Mária szobor elemi szinten érzékeltetik az épület szakrális tartalmát. A léptéket tekintve tehát nincs szükség nagy gesztusokra új templomterek kialakításánál, sőt, meglévő templomok esetében egészen minimális mozdulatok is képesek lehetnek a tér lényegi módosítására. A berlini St Agnes templom átépítésénél például egy egyszerű sík födém behelyezésével osztották két térre az egykori

templomteret, így az szinte természetes módon deszakralizálódott, és vált múzeumi kiállítóterré. Egy reduktív beavatkozás ettől annyiban tér el, hogy a felosztás azonos nemű eredményeivel szemben szükségszerűen kialakulnak negatív terek, mely által viszont újfajta beállításba kerülhet az egykori, eredeti struktúra és az újonnan létrejött tér. Az Aires Mateus e Associados alenqueri lakóháza erre a viszonyra épít: a hagyományos vidéki ház csupasz falaitól külön komponált épület önállóan áll bele a ház régi belterébe, amely egy addig nem létező dialógust teremt az eredeti határoló falak és a belső tartalom között.

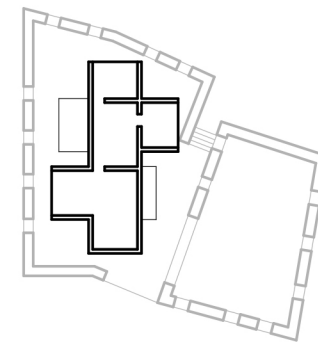
A templomok redukciójának gondolata összességében egy általános megközelítést ír le, amely a történeti templomterek újragondolása esetén releváns építészeti választ eredményezhet. A konkrét gesztusok és eszközök azonban minden egyes templomban az adott térből következnek, és ebben az értelemben a barnagi templomok kérdése egy tézis igazolásának két különböző esete.

Kápolna, Salgenreute

St. Agnes, Berlin

Lakóház, Alenquer

Bibliográfia

Dom Hans Van der Laan - Architectonic Space, Leiden, 1977.

Peter Zumthor - Atmospheres, Basel, 2006.

Stella Papanicolaou - Buildings Reimagined: A Dialogue Between Old and New, Mulgrave, 2019.

Liliane Wong - Adaptive Reuse: Extending the Lives of Buildings, Basel, 2016.

Lux Kálmán: A budapesti belvárosi plébánia-templom. Bp. 1934.

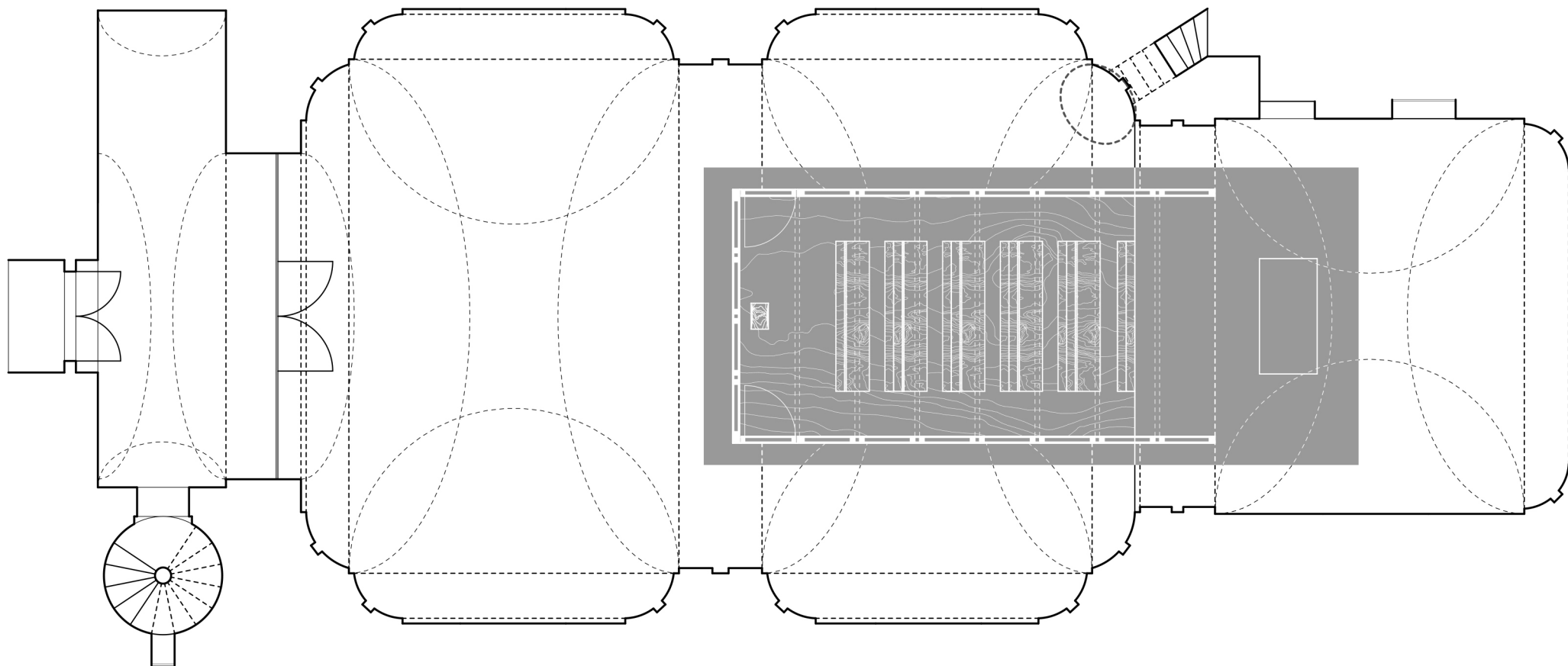
E Croquis 202. Madrid. 2019.

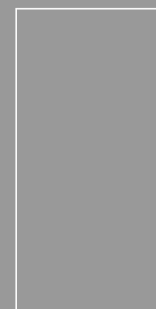
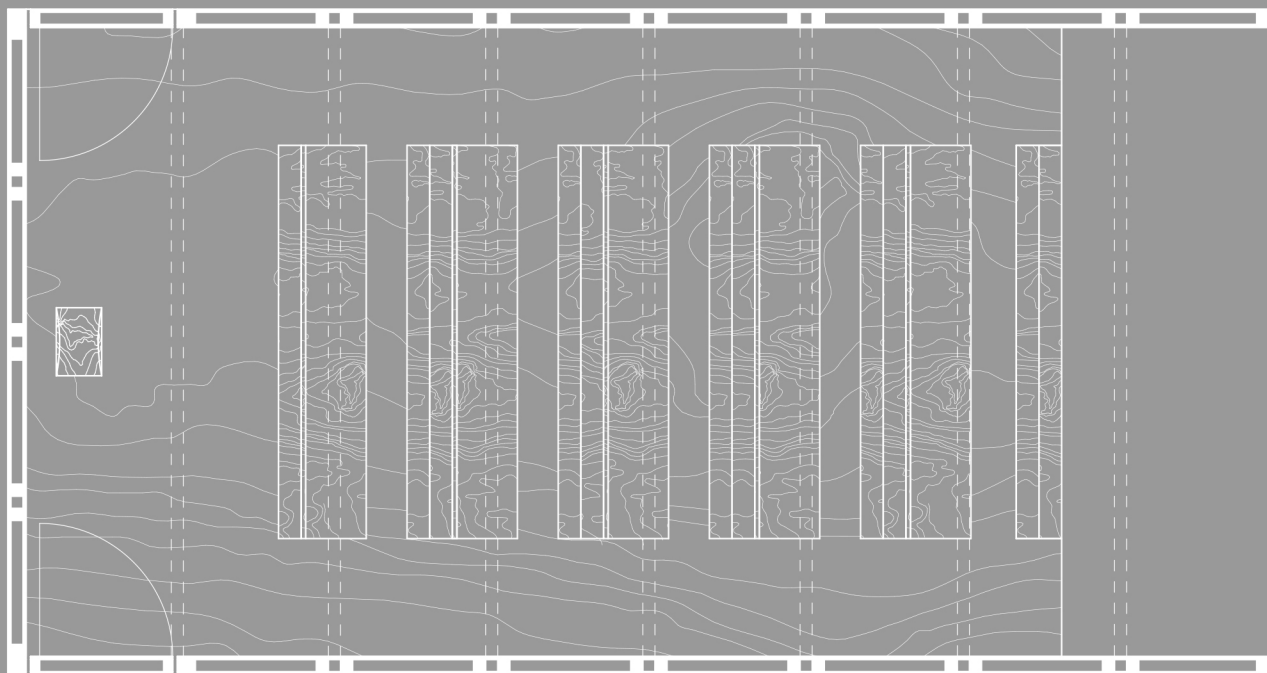
El Croquis 154. Madrid. 2012.

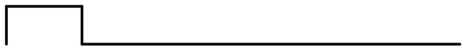
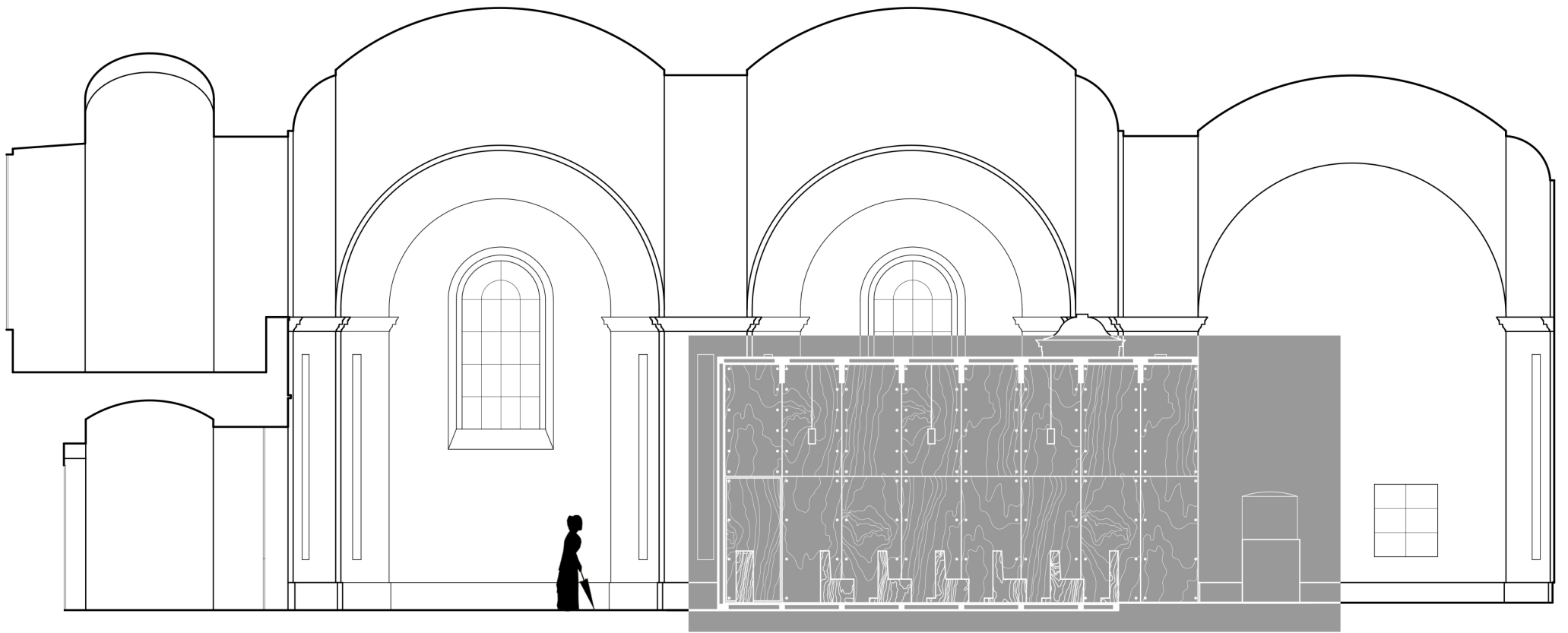
Barnag római katolikus templom

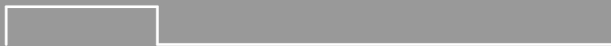
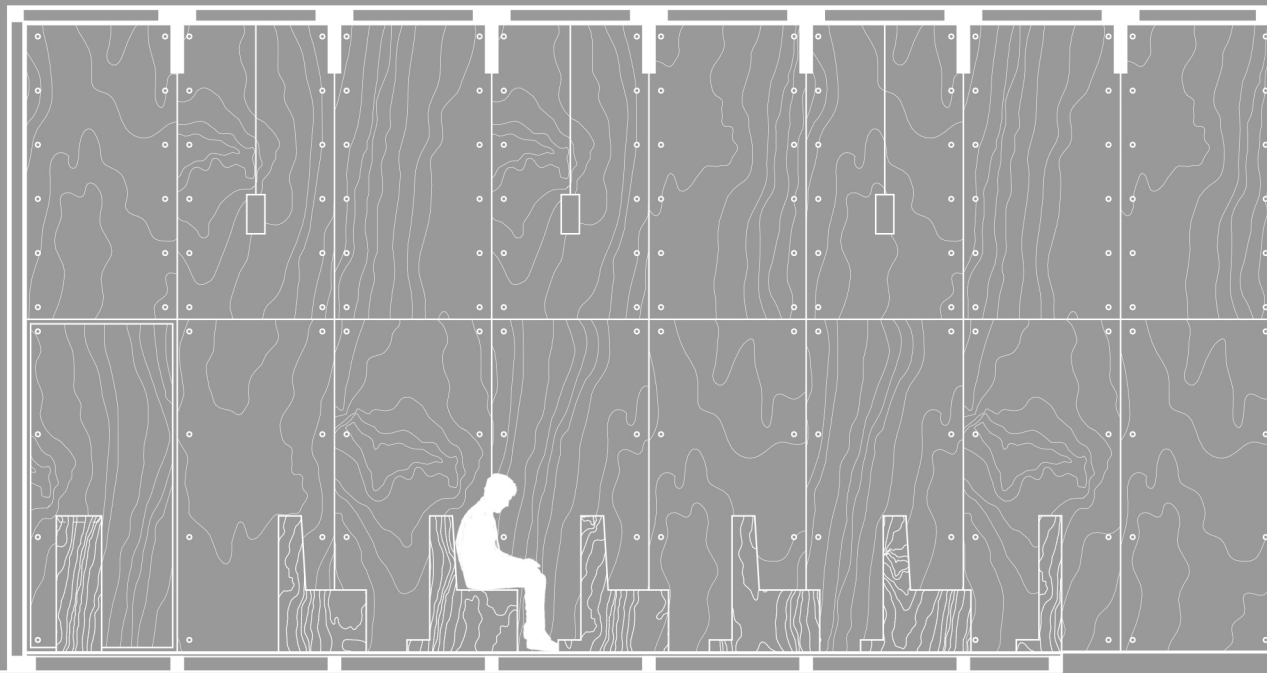
A XVIII. században újjáépített templom a Magyarországon elterjedt késő barokk zsánertérrel rendelkezik. Az egy tengelyre felfűzött három boltozatos tér egy egységet alkot, melyben az oltártér kiemelt szerepét a koncentráltabb szerkesztés és a megemelt járósínt hangsúlyozza. A beavatkozás egyszerre követi és töri meg ezt a kompozíciós rendet, veszi át annak tengelyességét és fókuszáltságát, de egyúttal differenciálja azt. A tudatos redukció révén a szakrális tér leválik az eddigi épületkontúrától, és egy új, léptékhelyes imatérbe sűrűsödik. A kialakuló kiüresedett térben oppozícióba kerül a templom fizikai jelene és szellemi tartalma, amely hierarchikus térsort eredményez. Az ilyen módon előtérre váló egykori templomtérben teljesen új minőséggé válik a redukált imatér. Ezt erősíti a faintarziás, szegecselt burkolat és az oltártérrel való egy síkba emelés. A negatív tér bazalt zúzalékkal való felszórása kiemeli a beavatkozás tárgyszerűségét, és egyszersmind felerősíti a falra függesztett kegytárgyak és stációk mitikus jelentőségét. Az új imatér két oldalbejárata a tengelyt megtörve a hagyományos városi templomok szélfogóját idézi. A mögöttük elhelyezett szentelt víz tartó a tényleges belépésen túl annak rituáléját is áthelyezi az új, redukált templomtérbe.

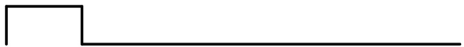
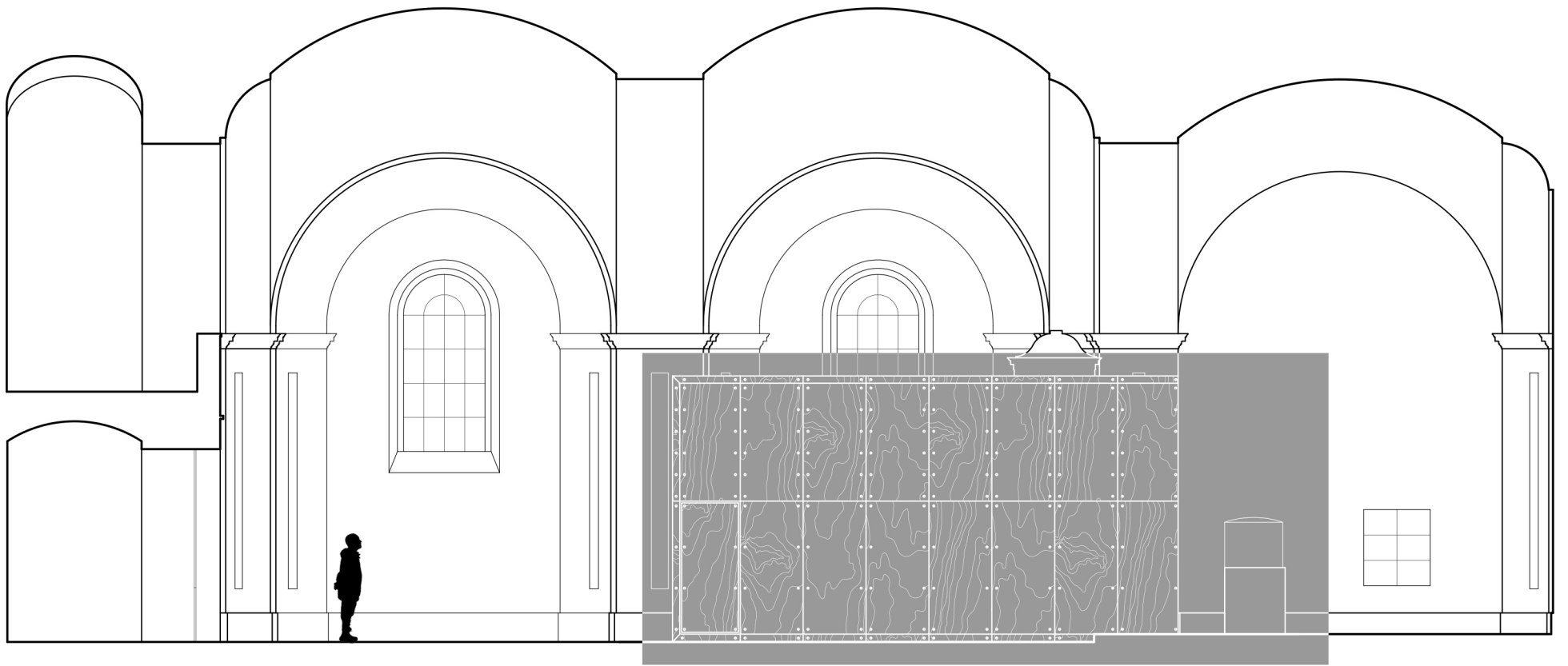

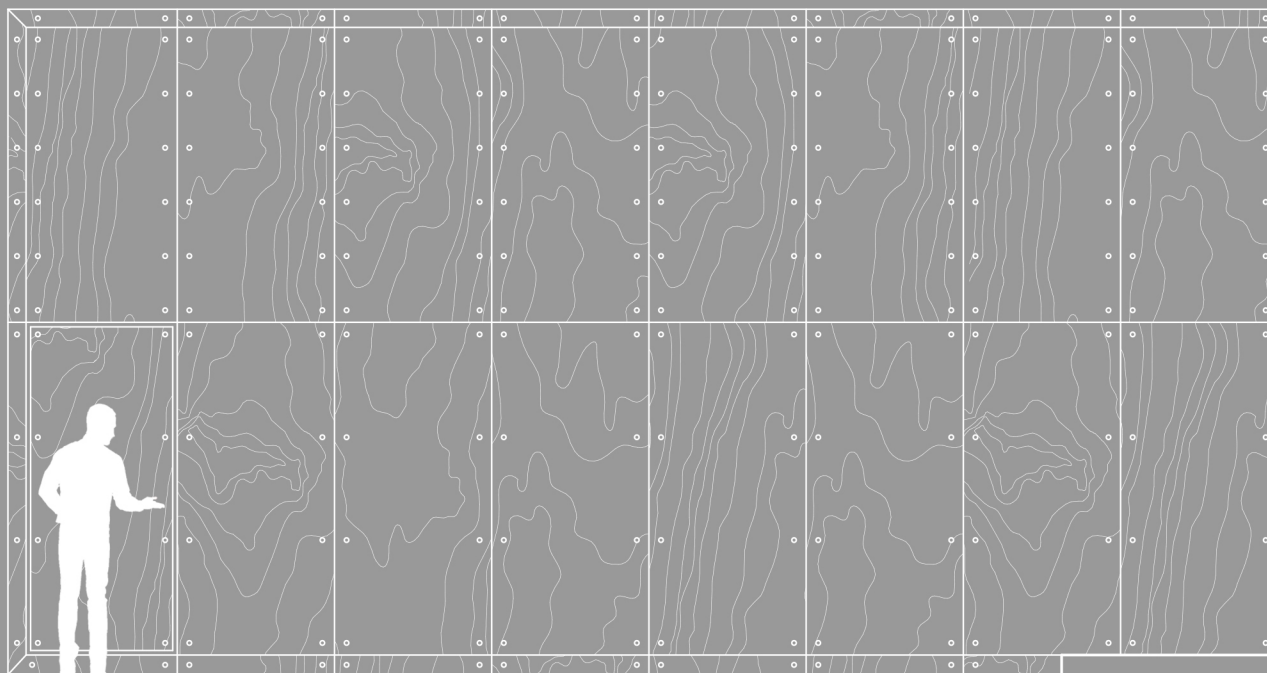

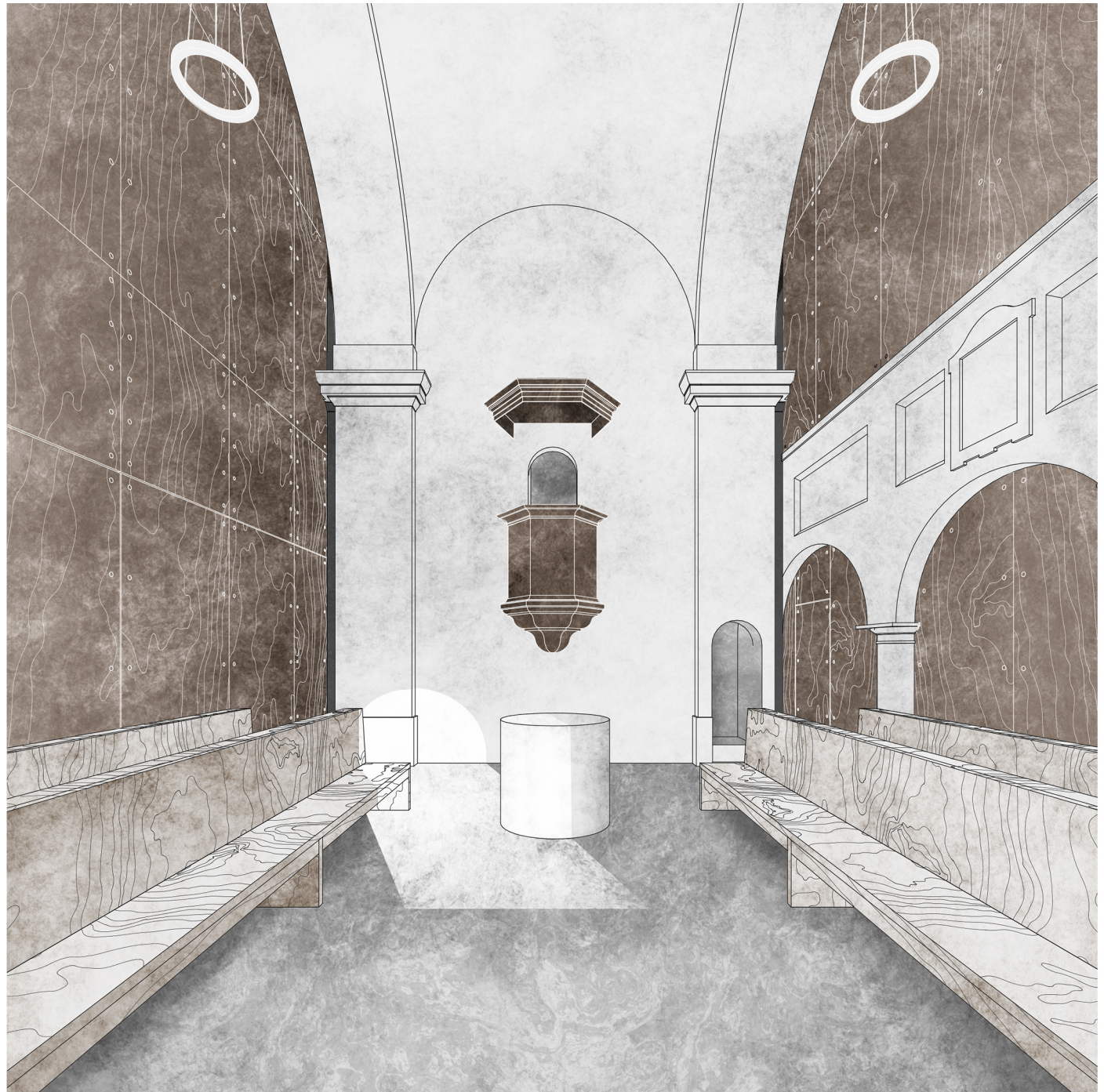

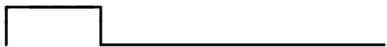
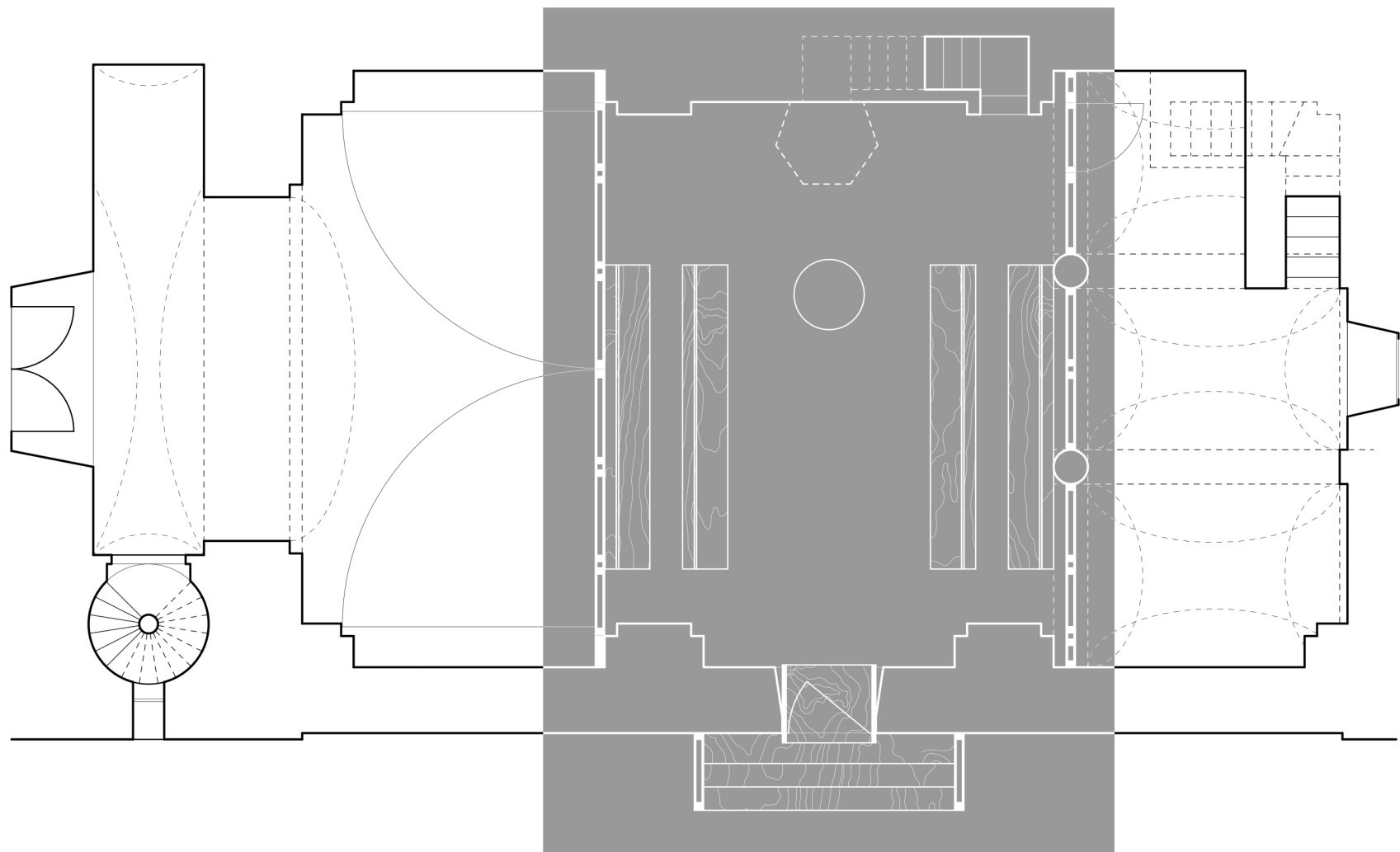
homlokzat

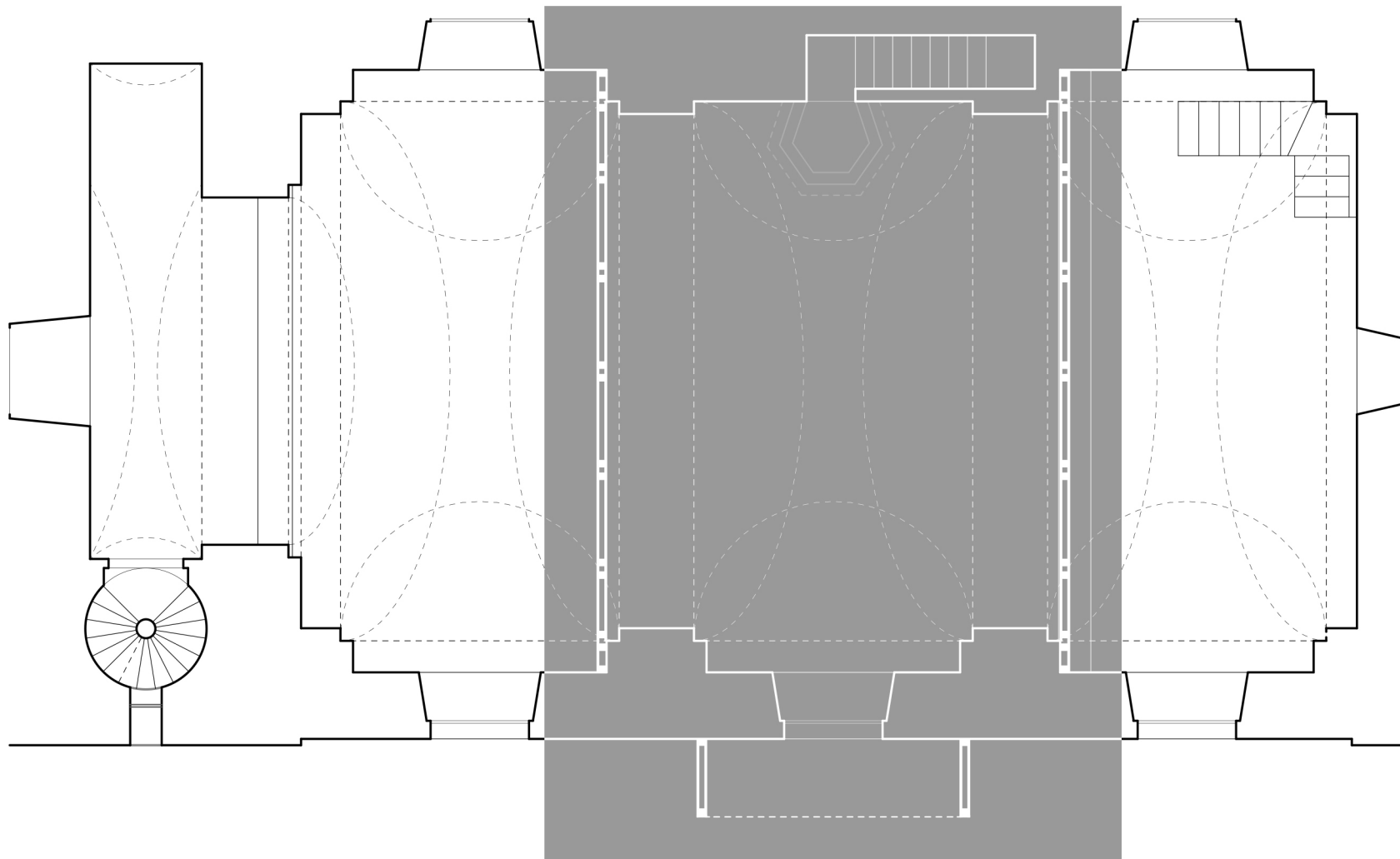
Barnag Református templom

A római katolikus és az azzal egyidőben újjáépített református templom tömege és térszervezése szinte megegyezik. Teszik ezt annak ellenére, hogy a liturgikus térhasználatuk valójában lényegesen más teret igényel. A református templomba feltehetőleg később beépített, bejáratnál átellenes karzat ezt kívánta rendezni, de ez inkább az eredetileg is hibásan szervezett tér további gyengülését eredményezte. A templomtér oldalbejáratra szerkesztett kereszttengetyét egy hevedersávba tolta, mellyel értelmetlené tette a bejáratot és a tengelyt magát is. A liturgikus tér és az épület terének működése közti feszültséget a redukció önmagában nem, csak egy térkorrekcióval együtt képes feloldani. A beavatkozás elsődleges célja ezért a vélt, eredeti kereszttengety restaurálása. Az oldalbejárat újbóli megnyitása a belépés helyét a szószék tengelyébe helyezi vissza. Az utólag behelyezett karzat oszlopívezete térfalként a redukció kontúráját határozza meg. A középső boltozatos tér a hevederek mentén húzott falakkal leválik az eredeti belső tértől, amely a redukált imateret eredményezi. Az újonnan behelyezett falak szegcselt faintarziás burkolata a karzat ívezeteinek ritmikáját követi, mellyel azt az új templomtérbe integrálja. A térformálás szándéka az oldalhomlokzatra is kivetül, így a bejáratot a templom külső léptékéhez igazodó kapuzat keretezi. Az eredeti tömegeből adódó téri működés ezzel nem szűnik meg, csupán a valós funkcióknak megfelelő ellenpontot kap.

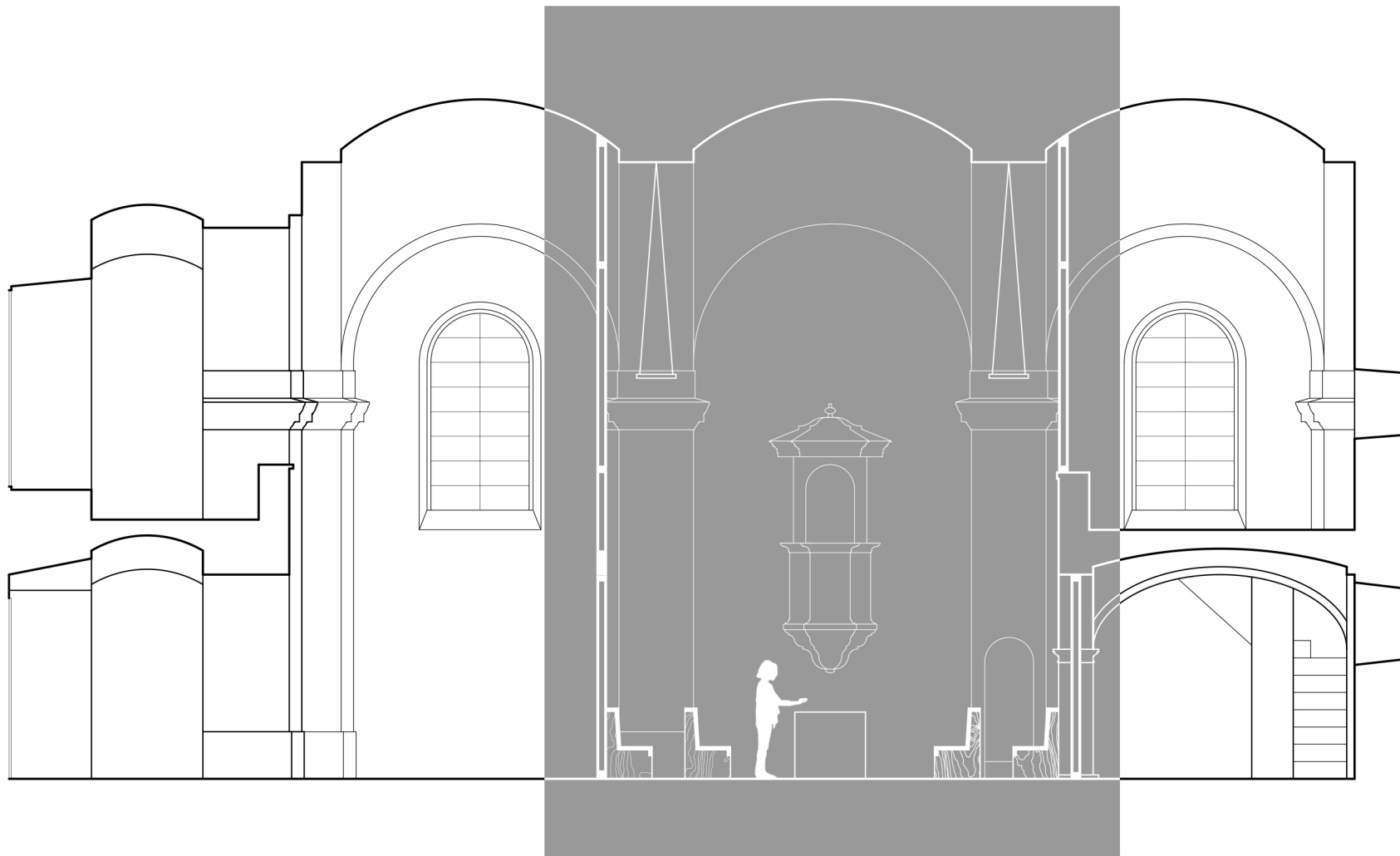

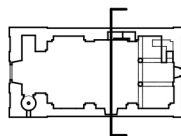
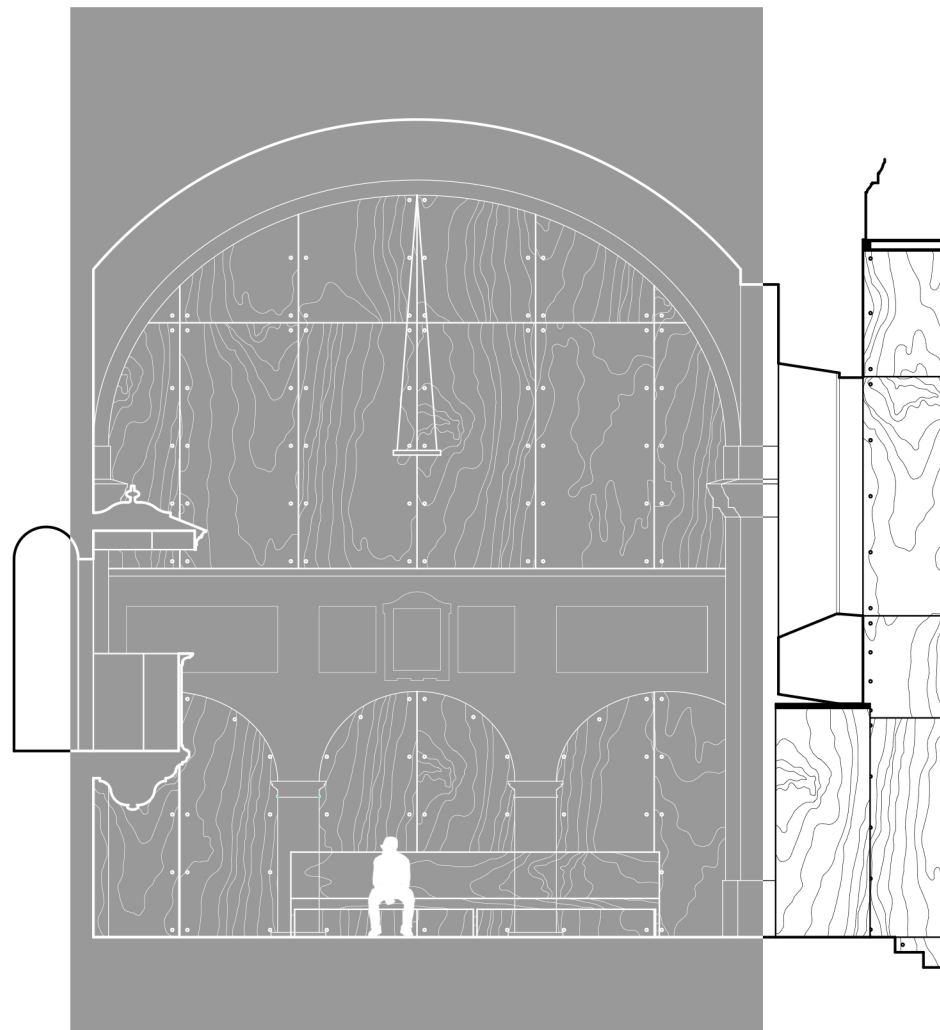
földszinti alaprajz

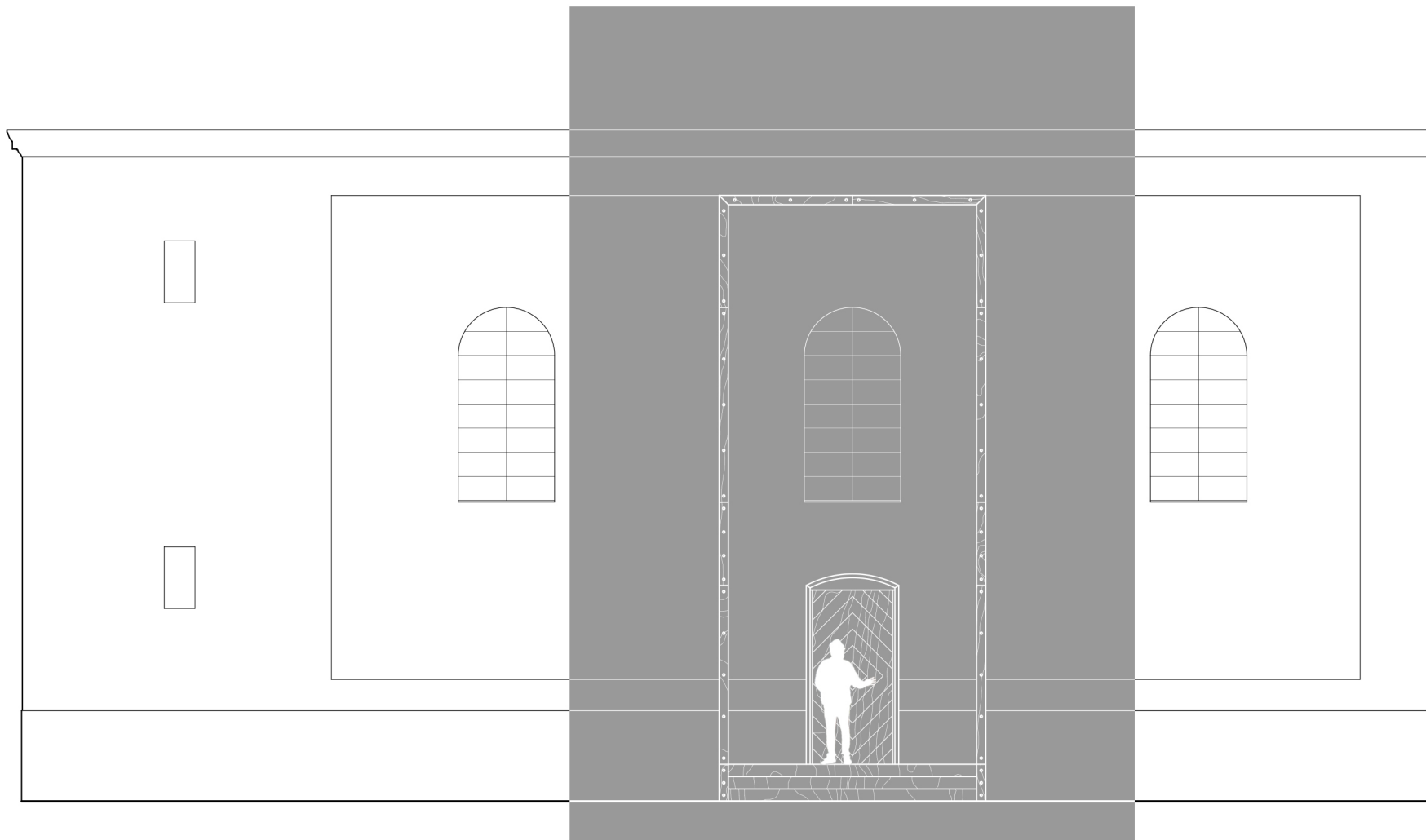
emeleti alaprajz

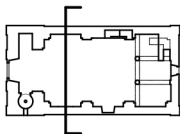
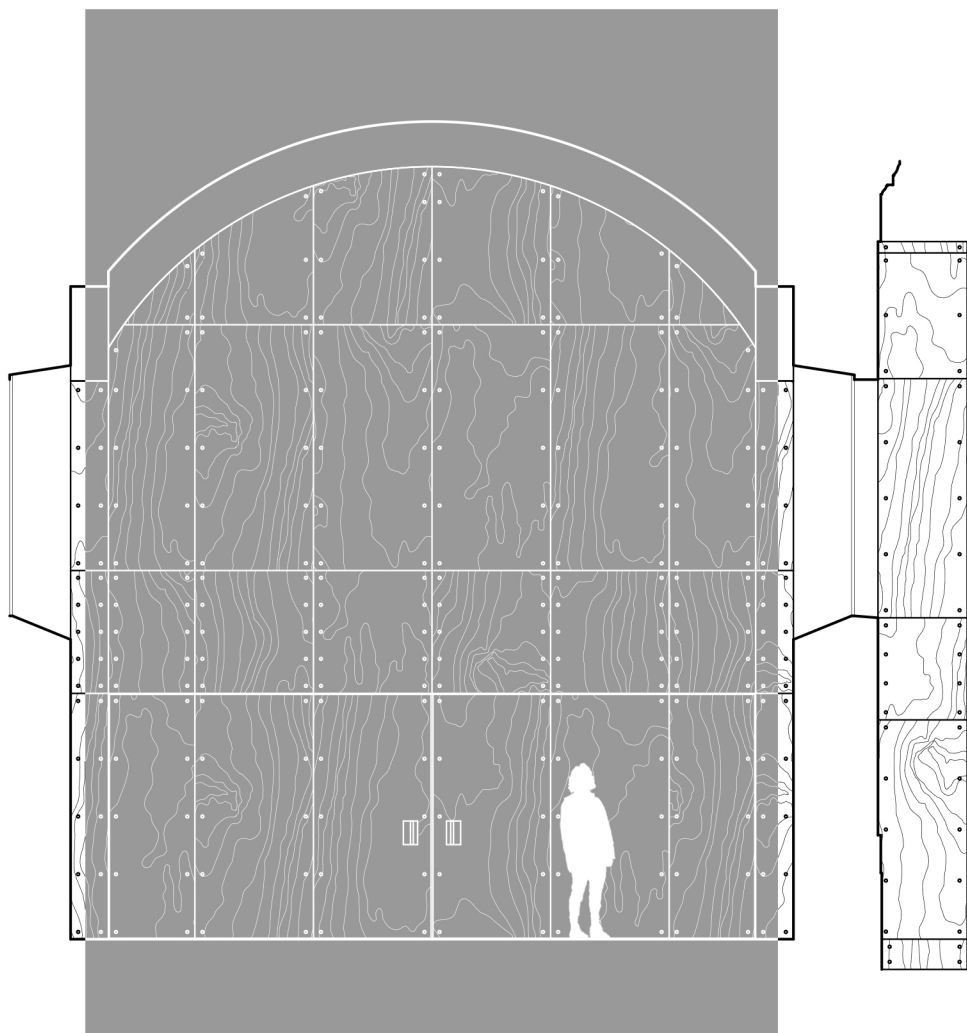
keresztmetszet

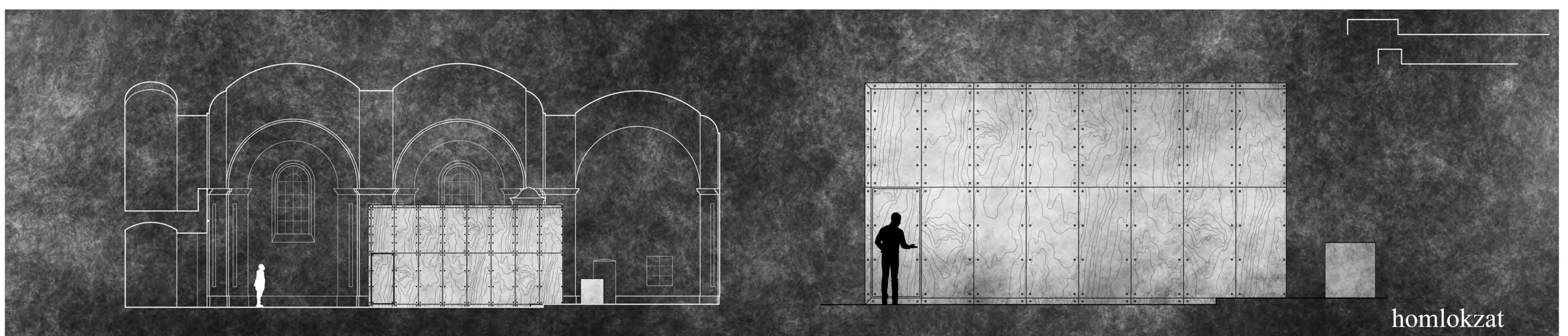
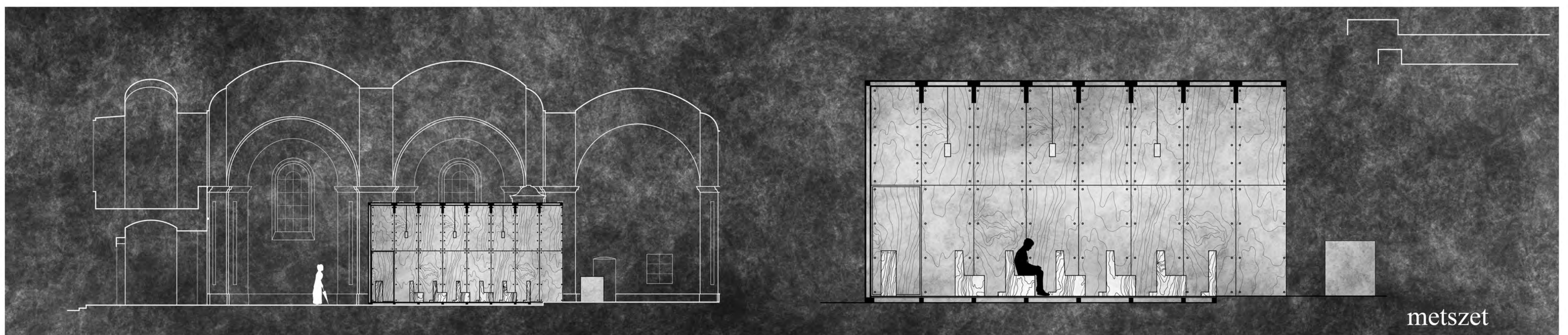
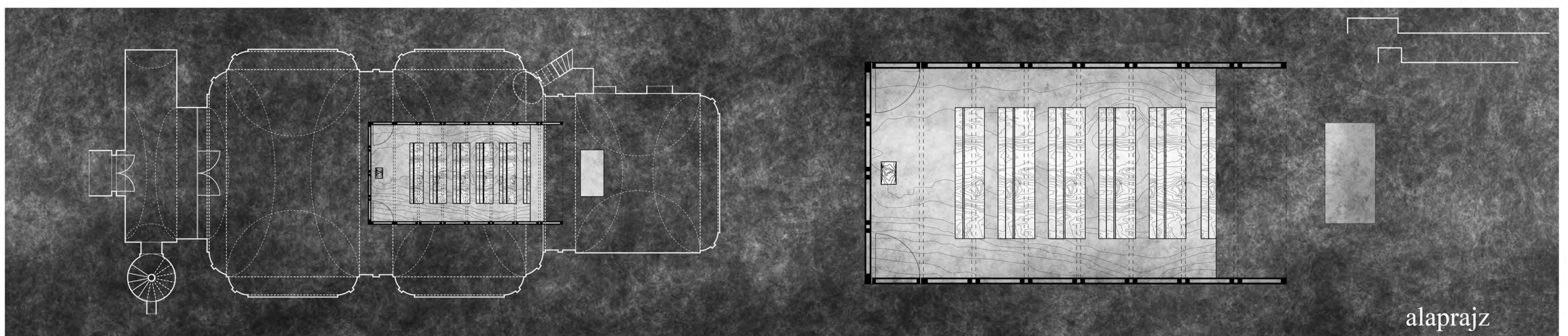
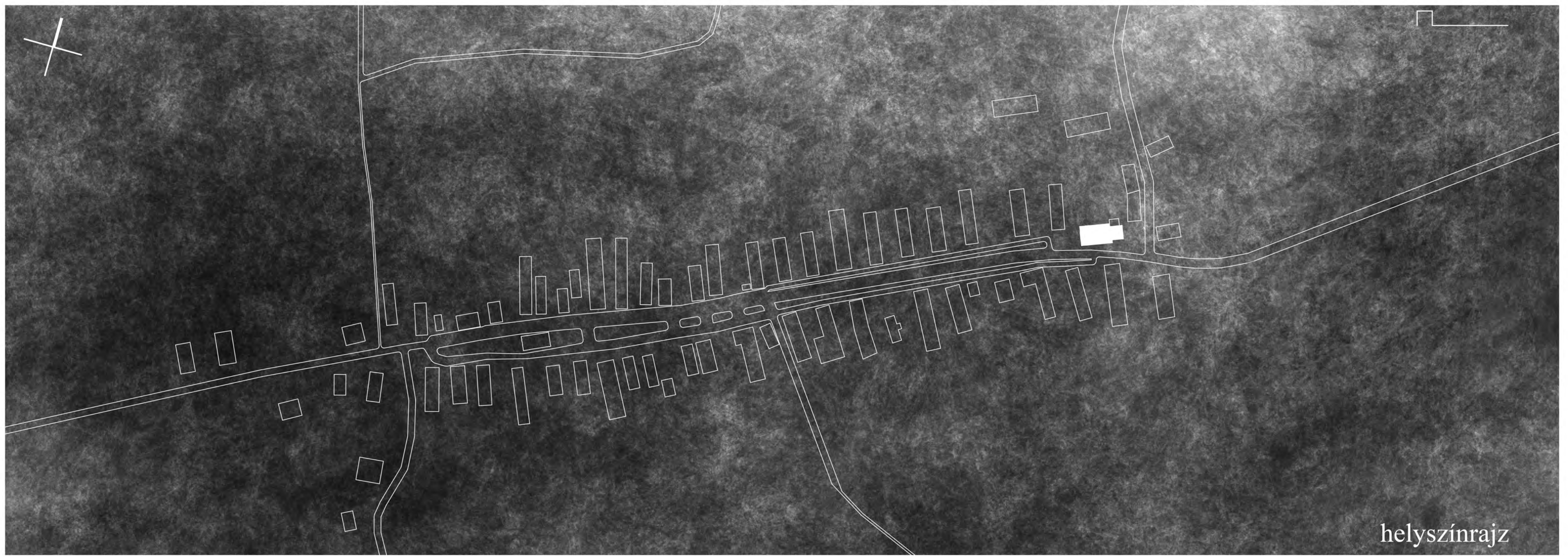
hosszmetszet

homlokzat

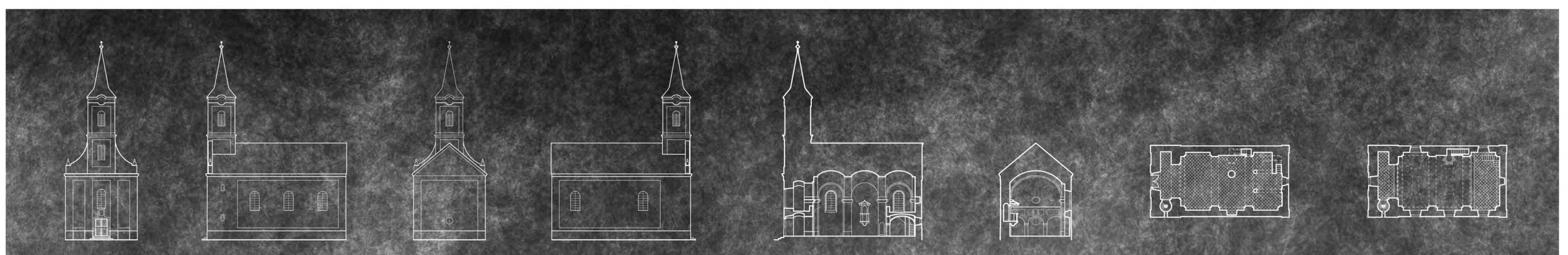
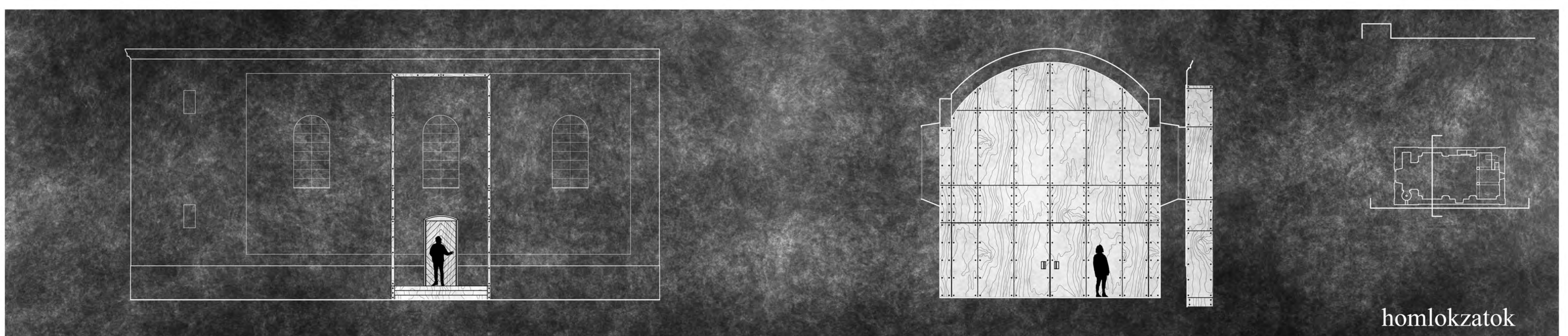
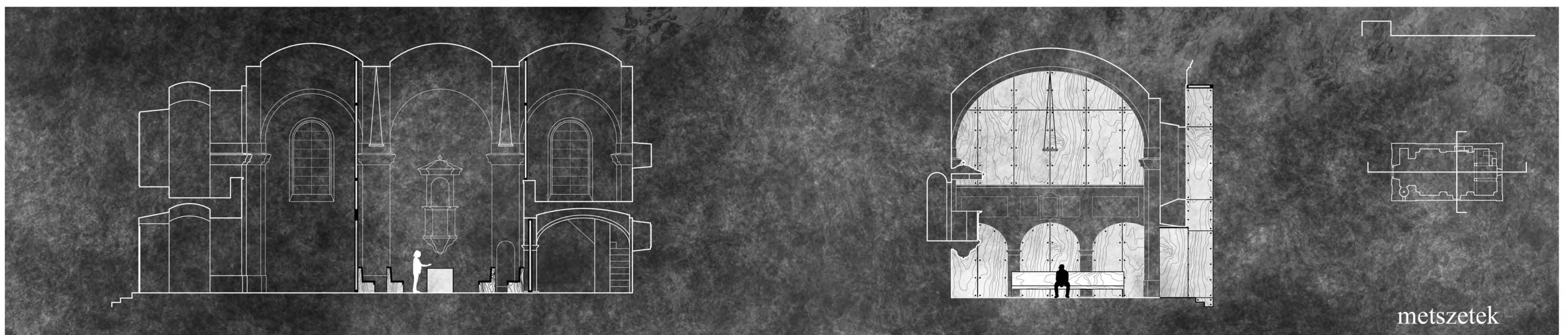
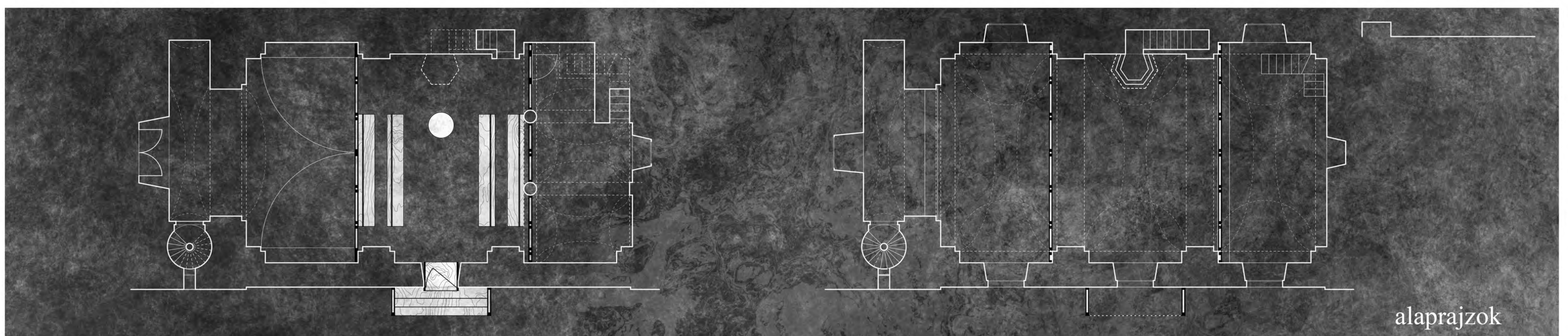
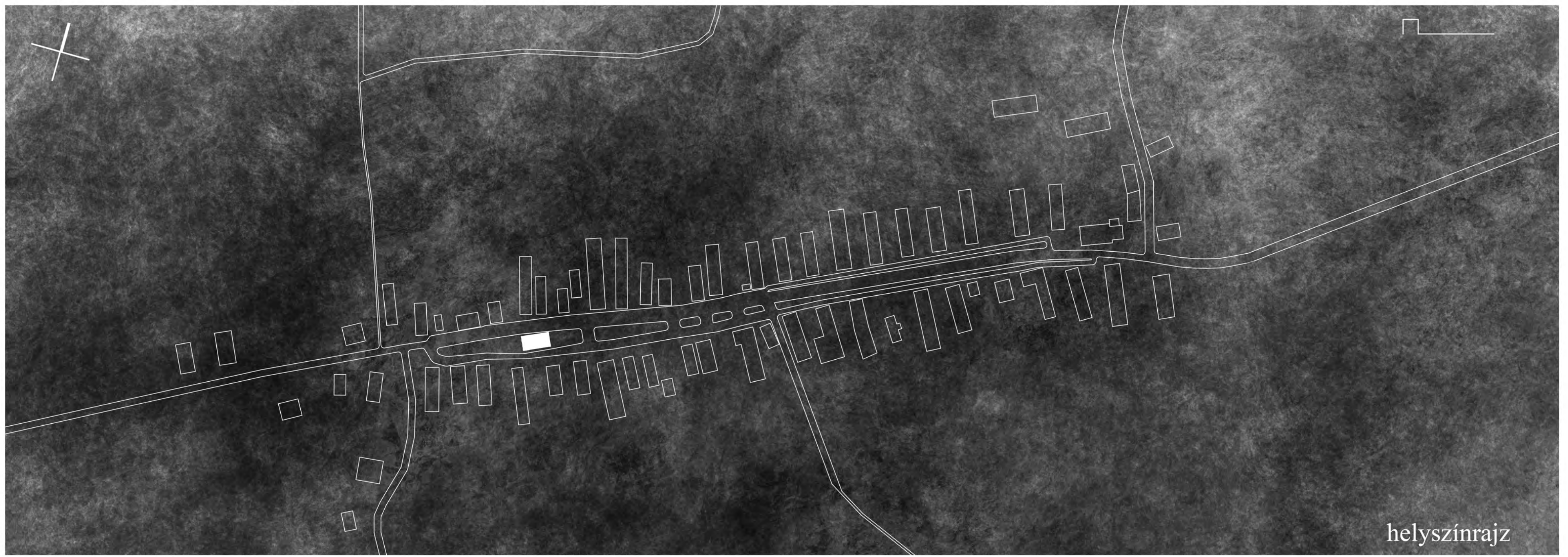

homlokzat

Konstruktív Redukció

szerzők: Kaknics Péter, Zacher Bendegúz
konzulensek: Vasáros Zsolt DLA

Konstruktív Redukció

szerzők: Kaknics Péter, Zacher Bendegúz
 konzulensek: Vasáros Zsolt DLA